

Секция 4 ПЕРЕВОД И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

УДК 378.1.016:811.111

ЗНАЧЭННЕ ЎЖЫВАННЯ ЭУФЕМІЗМАУ Ў АМЕРЫКАНСКІМ ВАРЫЯНЦЕ АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ

В.В. Бірукоў

выкладчык кафедры замежных моў

*Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка, г. Мінск
valeriybir@gmail.com*

Артыкул апісвае спецыфіку ўжывання эўфемізмаў у амерыканскім варыянце англійскай мовы. Зварот да вывучэння эўфемізмаў з'яўляецца актуальным, таму што эўфемізмы маюць вялікую сацыяльную значнасць, адлюстроўваюць змены ў трактоўцы пэўнай грамадскай з'явы, новы ракурс яе разгляду, утрымоўваюць новую маральна-этычную адзнаку з'явы, сведчаць пра змену грамадскіх арыенціраў у розных сферах чалавечага жыцця. Шмат якія ўжывальныя эўфемізмы з'яўляюцца вынікам з'яўлення і замацавання ў грамадскай свядомасці новых сацыяльна-палітычных дактрын. Пры гэтым эўфемізмы, з аднаго боку, адлюстроўваюць зрухі, якія ўжо адбыліся ў грамадскай свядомасці, а з другога боку, самі спрыяюць распаўсюджванню і замацаванню ў грамадстве новых ідэй.

Ключавыя словы: ідыяматычныя эўфемізмы; палітычны дыскурс; табуіраваная лексіка; сацыяльная значнасць; палітычная карэктнасць; з'ява эўфеміі; амерыканскі варыянт англійскай мовы.

ЗНАЧЕНИЕ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЭВФЕМИЗМОВ В АМЕРИКАНСКОМ ВАРИАНТЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В.В. Бирюков

преподаватель кафедры иностранных языков

*Белорусский государственный педагогический университет им. Максима Танка, г. Минск
valeriybir@gmail.com*

Статья описывает специфику использования эвфемизмов в американском варианте английского языка. Обращение к изучению эвфемизмов является актуальным потому, что эвфемизмы имеют большую социальную значимость, отражают изменения в трактовке определённого общественного явления, новый ракурс его рассмотрения, содержат новую морально-этическую оценку явления, свидетельствуют об изменении общественных ориентиров в разных сферах человеческой жизни. Многие употребительные эвфемизмы являются результатом появления и закрепления в общественном сознании новых социально-политических доктрин. При этом эвфемизмы, с одной стороны, отражают уже произошедшие сдвиги в общественном сознании, а с другой стороны, сами способствуют распространению и закреплению в обществе новых идей.

Ключевые слова: идиоматические эвфемизмы; политический дискурс; табуированная лексика; социальная значимость; политическая корректность; явление эвфемии; американский вариант английского языка.

THE IMPORTANCE OF THE EUPHEMISMS USE IN AMERICAN ENGLISH

V.V. Biryukov

Lecturer of the Department of Foreign Languages

*Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank, Minsk
valeriybir@gmail.com*

The article describes the specifics of the use of euphemisms in American English. It is relevant to turn to the study of euphemisms because euphemisms have a great social significance, reflect changes in the interpretation of

a certain social phenomenon, a new angle of its consideration, contain a new moral and ethical assessment of the phenomenon, testify to a change in social guidelines in various spheres of human life. Many common euphemisms are the result of the emergence and consolidation in the public mind of new socio-political doctrines. At the same time, euphemisms, on the one hand, reflect the shifts that have already occurred in the public consciousness, and on the other hand, they themselves contribute to the dissemination and consolidation of new ideas in society.

Keywords: idiomatic euphemisms; political discourse; taboo vocabulary; social significance, political correctness; euphemism phenomenon; American English.

Пачатак ХХІ стагоддзя характарызуецца новымі кірункамі, якія дазваляюць убачыць вядомыя з'явы ў новым святле і растлумачыць іх цікавасць да вывучэння мовы ў дзеянні. На першы план выходзяць праблемы функцыянавання мовы ў грамадстве, разнастайныя аспекты ўжывання мовы як інструмента чалавечай камунікацыі, вывучэнне спосабаў адлюстравання мовай зменаў у грамадскай свядомасці, у жыцці грамадства, змены культурных і сацыяльных каштоўнасцяў – іншымі словамі, праблемы актуальнага выкарыстання мовы ў сацыяльным кантэксце. У гэтым плане ідыяматычныя эўфемізмы маюць значную даследчую цікавасць, бо з'яўляюцца тонкім адчувальным паказчыкам культурных і сацыяльных пераваг моўнай традыцыі носбітаў мовы, фіксуюць традыцыйныя спосабы замены і рэгіструюць самыя малаважныя, імгненныя змены, якія адлюстроўваюць асаблівасці грамадскай адзнакі з'яваў рэчаіснасці.

Актуальным з'яўляецца зварот да вывучэння эўфемізмаў яшчэ і таму, што эўфемізмы маюць вялікую сацыяльную значнасць, адлюстроўваюць змены ў трактоўцы пэўнай грамадскай з'явы, новы ракурс яе разгляду, утрымоўваюць новую маральна-этычную адзнаку з'явы, сведчаць пра змену грамадскіх арыенціраў у розных сферах чалавечага жыцця. Шмат якія ўжывальныя эўфемізмы з'яўляюцца вынікам з'яўлення і замацавання ў грамадскай свядомасці новых сацыяльна-палітычных дактрын. Пры гэтым эўфемізмы, з аднаго боку, адлюстроўваюць зрухі, якія ўжо адбыліся ў грамадскай свядомасці, а з другога боку, самі спрыяюць распаўсюджванню і замацаванню ў грамадстве новых ідэй. Паказальным у гэтым плане з'яўляецца выкарыстанне эўфемістычных сінонімаў у палітычным дыскурсе, калі эўфемізмы дапамагаюць схваць рэальную сутнасць з'явы, надаць ёй добрае гучанне, што прыкметна, напрыклад, у прамовах амерыканскага прэзідэнта Дж. Буша адносна падзей у Іраку. Так, па парадзе сваіх спічрайтараў, настойваючы на павелічэнні ваеннай прысутнасці ў Іраку, Дж. Буш ужываў эўфемістычна дзеяслоў *surge* замест прамалінейнага *increase*, выказваў надзею на перамогу, выкарыстоўваючы таксама эўфемістычнае слова *success* замест правакацыйнага слова *victory*, далей, характарызуючы цяперашнюю сітуацыю, сфармуляваў амерыканскую стратэгію вось гэтак: "Our troops will shift from leading operations to partnering with Iraqi forces and eventually to overwatching those forces", замяніў звычайнае *leading operations* на *partnering* і ўвёў эўфемізм-неалагізм *over-watching* [4, с.57].

У працэсе зносінаў людзі імкнуцца ўжываць простыя і ясныя выразы, каб іх лепш разумелі. Асноўнай функцыяй размовы з'яўляецца перадача інфармацыі, таму няма сэнсу ў тым, каб гаварыць загадкамі. Але некаторыя выразы настолькі грубіянскія і непрыемныя, што іх ужыванне ў гутарцы лічыцца прыкметай благаго тону. Гэтыя грубыя выразы часта замяняюцца парафразамі, вядомымі як ідыяматычныя эўфемізмы.

З'ява эўфеміі цесна звязаная са з'явай табу. У кожнай мове маюцца тэмы, якія закранаюць тыя вобласці чалавечай жыццядзейнасці, якія з найстаражытных часоў лічыліся асаблівымі, забароненымі, сакральнымі, таемнымі і таму пры звароце да іх патрабавалі ад суразмоўцы іншасказання, якое ажыццяўлялася з дапамогай замяняльных дазволеных словаў, якія ўжываюцца замест забароненых, г. зн. эўфемізмаў. Асноўная функцыя ідыяматычных эўфемізмаў цесна звязаная з культурай таго ці іншага народа, забаронай у пэўным грамадстве на ўжыванне некаторых слоў, абумоўленай рознымі фактарамі – рэлігійнымі, гістарычнымі, этычнымі і інш. Эўфемізмы адносяцца да культурна нагружанай лексікі, адлюстроўваюць як гістарычныя аспекты культуры, так і новыя настроі і павевы ў пэўнай культуры.

Ідыяматычны эўфемізм менш прамы і відавочны, але значэнне звычайна ўсім зразумелае. Эўфемізмы “заўсёды ўжываюцца ў зносінах з малазнаёмымі людзьмі, з падобнымі людзьмі або ў змешаных групах, якія складаюцца з мужчын і жанчын” [2, с.39]. У кожнай мове імкнуцца пазбягаць закрытых тэмаў (напрыклад, сэкс), ствараючы новыя і меней шакавальныя словы, каб замяніць грубіянскую і табуяваную лексіку. У Амерыцы нежаданне ўжываць непрыемнае слова – ускосны вынік уплыву мяжы (the frontier), які часта звязваюць са слоўным усхваленнем. Слоўная сарамлівасць звязана з двума фактарамі: “становішчам жанчын у амерыканскім грамадстве і пераважна сярэднекласавым характарам амерыканскай культуры” [4, с.80].

У гісторыі сучаснага грамадства менавіта сярэдні клас заўсёды выяўляў моцны клопат пра народны здабытак. Ніжэйшы клас схільны да абыякавасці, а вышэйшы клас абаронены непрабійнай самаўпэўненасцю. Дзесяткі сацыялагічных даследаванняў паказалі, што “шмат якія амерыканцы адносяць сябе да сярэдняга класа і таму выконваюць шматлікую колькасць моўных табу” [3, с.7].

У першыя дзесяцігоддзі ХХ стагоддзя жанчыны аказвалі асноўны ўплыў на распаўсюджванне слоўнай далікатнасці. Жаночае стаўленне да мовы выпрацавала крайнюю адчувальнасць у лінгвістычных пытаннях. У 1970-х гадах жаночы вызвольны рух адвергнуў такое стаўленне. Фемінісцкі рух вельмі моцна паўплываў на мову. Жанчыны настаялі на пэўных зменах у слоўнікавым складзе. Напрыклад, цяпер кажуць chairperson замест chairman і humankind часам ужываецца замест mankind.

Дзеля слоўнай далікатнасці ствараліся больш-менш прыстойныя словы для абазначэння публічных дамоў. У ХІХ стагоддзі такія словы, як assignation house ці sporting house, ужываліся паўсюдна. У Англіі sporting house спачатку абазначаў проста любы дом, які часта наведвалі спартсмены, а пазней – гульнёвы дом. Іншымі ідыяматычнымі эўфемізмамі для абазначэння публічных дамоў у Амерыцы былі cat house, fancy house і callhouse [1, с.180]. Найбольш годна гэтыя дамы называліся disorderly house і house of ill fame [1, с.80, 153]. Іншы аб'ект, які патрабаваў ужывання эўфемізмаў, – тое, што па-англійску завецца water closet (амерыканскі варыянт – toilet). Restroom і comfort station з'явіліся на працягу першага дзесяцігоддзя ХХ стагоддзі [1, с.66, 225]. Іншымі словамі, якія абазначаюць туалет, з'яўляюцца lounge, washroom, lavatory, ladies' room, men's room і powder room. Усе гэтыя ідыяматычныя эўфемізмы ўжываюцца сёння.

Прыкладам былой слоўнай далікатнасці, звязанай з часткамі цела, з'яўляецца тое, што табу на ўжыванне слова leg пашырылі да паняцця хатняй птушкі, прыгатаванай на стол. Аднак drumstick, адзін з эўфемізмаў, які з'явіўся ў якасці замены, брытанскага паходжання і выкарыстоўваўся як у Брытаніі, так і ў Злучаных Штатах. Такое ж цвёрдае табу на ўжыванне слова breast, нароўні са словам leg, выклікала з'яўленне яшчэ адной пары амерыканскіх эўфемізмаў, ужывальных у сувязі з гэтым.

Замест слова breast ужывалі эўфемізм white meat адрозна ад dark meat, якое ўжываецца ў адносінах да курыных ножак. Выраз white meat ужо існаваў у Англіі, але яго значэнне было абмежаванае малочнымі прадуктамі, літаральна белаю птушкай. Нават сёння людзі схільныя ўжываць ідыяматычныя эўфемізмы адносна сэксуальных частак чалавечага цела. Напрыклад, chest ці bosom ужываюцца замест breast, а bottom, posterior або derriere замест buttocks [6, с.46].

Прадметы ніжняй бялізны для мужчын і жанчын таксама прапанавалі багатае поле для стварэння эўфемізмаў у сярэдзіне ХІХ стагоддзя. Эўфемізм unmentionables, які часам адносіцца да нагавіцаў, а часам да трусоў, згадваецца ў пачатку 1839 года. Аднак inexpressibles, які адносіцца да амерыканскіх эўфемізму гэтага тыпу, насамрэч брытанскі. У канцы 1950-х гадоў эўфемізм panties лічыўся некаторымі амерыканцамі непрыдатным. У 1970-х гадах гэтае слова было паўсюль і такія выразы, як control top pantyhose, вольна ўжываюцца ў тэлевізійных рэкламах.

Сталы ўзрост, смерць, кананне і пахаванне складаюць яшчэ адзін пласт лексікону, у якім шмат якія мовы вынаходзяць вялікую колькасць ідыяматычных эўфемізмаў. Эўфемізм nursing home замяніў old folk's home [1, с.198]. Social security, Medicare і Medicaid уключаюць ідэй міласэрнасці да сталых людзей, якія цяпер называюць senior citizens, а не old people [1, с.237].

Casket, які далікатна замяняе слова coffin, увайшоў у мову дзякуючы складанаму назоўніку burial casket [3, с.48].

У выніку пурытанскай забароны на блюзнерства амерыканскі варыянт англійскай мовы стварыў вялікую колькасць напайляльных словаў, уключаючы darn, drat, doggone, blasted, Sam Hill і gee whiz [1, с.82, 106]. Цяпер выраз damn разам з іншымі словамі, якія раней лічыліся табуяванымі, шырока вядомыя нават у сродках масавай інфармацыі. Узнікненне эўфемізмаў было характэрна для XIX стагоддзя. Але вельмі добры прыклад эўфемізму XX стагоддзя можна знайсці ў амерыканскай адукацыі.

Распаўсюджванне пачатковай і сярэдняй адукацыі на ўсё маладое насельніцтва разам з рашучасцю школьных псіхалагаў пазбягаць нанясення псіхалагічнай траўмы вучням прывяло да наступнага: з аднаго боку, вучняў перасталі мучыць на занятках і іспытах, а з другога боку, стварылі спецыяльныя курсы для тых, хто няздольны засвоіць патрэбную праграму. Паводле словаў Альберта Марквардта, “практыка дапамогі адсталым вучням стала вядомая як social promotion, а навучальныя планы сярэдніх школ уключаюць курсы, якія называюцца Social English і Social Mathematics. Больш за тое: дзіцё, якое адстае ў развіцці, называюць an exceptional child” [5, с.290].

У заключэнні трэба сказаць, што ідыяматычныя эўфемізмы шырока распаўсюдзіліся праз узнікненне ў англамоўнай культуры з’явы палітычнай карэктнасці – эўфемістычнага абазначэння паняццяў, аб’ектаў, якія па этычных, культурных, псіхалагічных або іншых прычынах не называюцца наўпрост і маюць патрэбу ў тым, каб завуаляваць або змякчыць іх сутнасць. Першапачаткова гэта адносілася да такіх сфераў, як race, gender, sexual affinity, ecology, physical or mental personal development. З 30-х гадоў вядомы пратэст супраць расісцкай тэрміналогіі. У 60-я гады пачынаюць актывізавацца фемінісцкія выступы, якія атрымалі назву sexism, робяцца спробы падбіраць прымальныя выразы для людзей сталага ўзросту (ageism), да людзей, якія маюць дэфекты знешнасці (lookism). У 90-х гадах усе гэтыя формы апазіцыі ў адносінах да лінгвістычнай дыскрымінацыі былі аб’яднаныя ў адзін рух, які называецца political correctness.

Ідыяматычныя эўфемізмы шмат што могуць сказаць пра грамадства і яго каштоўнасці, пра рэчы, якія можна ці нельга абмяркоўваць публічна. Эўфемізмы ствараюць для таго, каб прымусіць гэты свет выглядаць лепш, чым ён ёсць насамрэч. Ужываючы эўфемізмы, людзі мяняюць назвы, але не рэфэрэнтаў. Як адзначае Хаякава “ідыяматычны эўфемізм – гэта мова ўхілення, сарамлівасці і падману” [4, с.108]. Затое эўфемізмы дапамагаюць спраўляцца з праблемнымі сітуацыямі і шмат якія з іх – крыніца смеху. Яны ўзбагачаюць і робяць мову жывой.

Бібліяграфічны спіс:

1. Barron’s Handbook of commonly used American Idioms. – The USA, 2010. – 320 p.
2. Cowie, A.P. Phraseology. The Encyclopedia of Language and Linguistics. – The USA, 2005. – P. 39-45.
3. Flexner, S.B. American Slang (Preface) // Dictionary of American Slang. – New York, 2012. – P. 1-8.
4. Hayakawa, S.I. Language in Action. – New York, 2011. – 150 p.
5. Marckwardt, A.H. The Lexicography of Slang // American Speech. – Vol. 36, № 4. – 2013. – P. 280-300.
6. NTC’s Dictionary of American Slang. – M., 2014. – 528 p.

УДК 811.111’25

СПОРТИВНЫЙ ИМИДЖ СТРАНЫ И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

*Т.И. Голикова, доцент кафедры современных технологий перевода
Минский государственный лингвистический университет, г. Минск*

gti2003@yandex.ru

П.Д. Яновская, студент университета